

vétel nélkül minden tanuló lerajzolja magának, még akkor is, ha a jegyzetelése egyébként rendkívül szűkszavú.

Így a szakköri foglalkozásokon a tanulók megismerkednek a világ legismertebb városainak életével, amelyekről legtöbbször hallanak vagy olvasnak, de amelyekkel az általános iskolai tananyag feldolgozása során csak nagyon röviden — és bizony gyakran eléggé szárazon — lehet foglalkozni. Nemcsak a kialakulásuk rövid történetét, a városfejlődésre ható tényezőket, a gazdasági és kulturális életük legjellemzőbb vonásait ismerhetik meg, hanem (ha kis mértékben is) megismerik az ott élő emberek mindennapi életét, munkáját is. S hogy ezt szívesen teszik, azt mutatja a hétről-hétre összegyűjtött kép és cikkanyag növekvő mennyisége is. Közben tanulnak önállóan jegyzetelni, s meglátják, hogy a földrajz — a többi tantárgyhoz hasonlóan — nemcsak iskolai tantárgy, hanem a mindennapi élet része.

Pósa Lajos

DIAPOZITÍV KÉPEK KÉSZÍTÉSE ÉS FELHASZNÁLÁSA A FÖLDRAJZ OKTATÁSBAN

Nincs még egy tantárgy, mely annyira igényli a képek, diaposzítívek és pergőfilmek bemutatását, mint a földrajz. Földrajz oktatásunk régóta nélkülözi az olyan diaposzítív képgyűjteményt, mely minden témaegységhez, minden jelentősebb ország és földrajzi jelenség szemléltetésére alkalmas lenne. Ezt csak részben pótolták a gyárilag készített szalagdiák. Iskolareformunk és a modern pedagógia azonban megköveteli a korszerű, a földrajzi ismeretanyaghoz kapcsolódó képek és filmek bemutatását. Egyre több földrajztanár járja az ország legszebb tájait, utazik külföldre. Ilyen alkalmak kitűnőek a földrajzi fotográfálásra is.

Diaposzítív képek iskolai bemutatásával a földrajzi fogalmak kialakítását segítjük elő. Ebből a célkitűzésből következik, hogy a diaposzítív képek az objektív valóságot, a természeti tájat, a különböző természeti-földrajzi jelenségeket, az ember és a táj geográfiai specifikumait mutatják be. Minden fotográfus tudja, hogy egy kép bá az emberi alkotásokat (ipari üzemek, öntözőművek, települések, stb.) ábrázolja. Helyes az a megállapítás, miszerint *a földrajzi kép a geográfia tárgya képeiben*. Ugyanezt mondhatjuk a diafelvételekre is, ha azok földrajzi jelenségeket, egy-egy táj geográfiai specifikumait mutatják be. Minden fotográfus tudja, hogy egy kép megalkotása, a téma kiválasztása, a beállítás, a kép megszerkesztése *élmény*. Ha pedig tudományos képeket készítünk, úgy a fotográfálás már *szakmai élmény*, de ugyanakkor a *művészi forma* keresése intellektuális örömet is jelent a földrajztanár számára. Nem szabad megelégednünk az egyes jelenségek egyszerű lefényképezésével, törekednünk kell a kép művészi megszerkesztésére is. Így a diaposzítív képek az oktatási célokon túl a szépérzék kialakítását, az esztétikai nevelést is elősegítik.

A földrajzi diaposzítívek készítése előtanulmányokat kíván. Ha pl. egy földrajz-tanár a Bükk-hegységről akar összeállítani 15–20 képből álló diasorozatot, úgy a táj bejárása előtt tanulmányoznia kell a területre vonatkozó irodalmat és a képeket. Meg kell határoznia a bükki tájra jellemző vonásokat (karmezők, dolinák, víznyelők, barlangok, gyűrt- és éléreállított kőzetrétegek stb.) és ennek megfelelően kell összeállítania kirándulásának útfonalát és fotózási programját.

Minden esetben a *jellemző tulajdonságok*, a tipikus bemutatására kell törekednünk. Didaktikai szempontból igen jelentős, ha a diaposzítív képek a *mozgást*, a

Diaképekkel a földrajzi fogalmak alkotása mellett természettudományos gondolkodásmódra, a táj szépségeinek bemutatásával és új alkotásaink szemléltetésével igaz hazaszeretetre és proletárnemzetköziségre is neveljük tanítványainkat. Oktatási és nevelési jelentősége megérdemli a készítésével járó fáradozást és anyagi áldozatot.

Frisnyák Sándor

AZ ELLENŐRZÉS ÉS AZ ÚJ ISMERETNYÚJTÁS EGYSÉGESÍTÉSE A FÖLDRAJZ ÓRÁN

Az új tanterv célkitűzései közé tartozik az az elv, hogy az oktatás folyamatában nyújtott ismeretanyagot olyan koncepcióban dolgozzuk fel a tanulókkal, amely további ismeretek szerzéséhez nyújt alapot. A feladat megvalósítása sok kísérletezést kíván, míg kialakulnak olyan módszerek, amelyek alkalmasak lesznek a korszerű oktatási feladat megvalósítására.

A feladat megvalósítása elsősorban az órák új szerzésével válik lehetővé. E cél érdekében jutottam el az óra struktúrájának átszervezéséhez. Eltérve az eddigi hagyományos gyakorlattól, amelyre az a tagolódás jellemző, miszerint az óra első részében történik a számonkérés, majd az új anyag feldolgozása.

Ilyen irányú próbálkozásmódhoz alapvető segítséget nyújtott a Szegedi Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájában a továbbképzés keretében ilyen módszerrel levezetett biológia óra.

A fent említett óra elemzése folyamán felszínre kerültek azok a depresszív vonatkozású hatások, amelyek a hagyományosan vezetett órák alkalmazásával gátolják a tanulók teljes aktivitását. Az elemzés lényegét, „Az oktatási folyamat korszerűsítése” című dolgozatot, folyóiratunk közli.

A hagyományos, számonkéréssel kezdődő óra során, tizenöt-husz perc alatt a tanulók — kivéve a felelőket — nagyobb része nem tud bekapcsolódni az óra logikai menetébe. A tanulóknak egyébként meglevő, a földrajz tárgy iránti impulzív aktivitás ilyen körülmények között gátlás alá kerülhet. Továbbá kevés idő jut az új anyag megfelelő módszerekkel történő feldolgozásához.

A feleltetett tanulók kauzális gondolkozása kevésbé ismerhető meg, legtöbbször csak a tanulók verbalizáló készségéről győződhet meg a tanár. Ilyen órafelépítés mellett a tanulók ismeretei között nehezebben tárul fel, és teremődik meg az ok-okozat összefüggése.

Az új anyag tanításakor nehéz ráhangolni és bekapcsolni azokat a tanulókat, akikkel a számonkérés alatt (15—20 perc) nem vagy felületesen foglalkoztunk.

Ezekből a rövid megjegyzésekből megállapítható, hogy az így vezetett órák motiválása mindenkor nagyobb feladatot ró a tanárra és még ennek ellenére is nehezen tudja megteremteni azt az optimális pszichikai légkört, amely az ismeretanyag aktív elsajátítását biztosítja.

A következőkben az 5. és 6. osztály negyedik negyedévi tananyagából két tanóra szerkezeti felépítésének ismertetésén keresztül szeretném bemutatni az ismeretnyújtás és ellenőrzés folyamatának egységét.

5. osztály, 53. óra, tanítási idő: 1964. ápr. első hete.

A tanóra anyaga: Románia éghajlata és vízrajza.

Az óra felépítése:

1. A tanár a figyelmet az éghajlati viszonyok elemzésére irányítja Csehszlovákia ismert éghajlatának osztályfoglalkoztatás útján történő megbeszélésével.

2. a) A Kárpátok és a Bihar hegység tárgyalása az éghajlat módosításának szempontjából.

A problémát önálló felelettel oldjuk meg, mivel ismert anyagot idézünk fel (hegyvidéki éghajlat). Ennek eredményeként kihangsúlyozzuk a domborzat éghajlatmódosító hatását.

b) A következőkben Románia nagyobb tájegységei felszíni viszonyainak ismeretét újítjuk fel. A felújítás önálló felelettel történik. A második felelő feleleveníti a Román alföld, Moldova, Dobruzsza és Erdélyi medence felszíni viszonyait. De nemcsak azt a feladatot adjuk a felelőnek, hogy a tényeket ismertesse, hanem problémaként felvetjük a felszín és éghajlat közötti összefüggés feltárását. Ennek eredményeképpen a tanuló önállóan következtet az alacsonyabb tájak melegebb, de csapadékszegényebb éghajlatára.

Ezek után osztályfoglalkoztatás keretében összehasonlítjuk hazánk, Csehszlovákia és Románia éghajlatának alakulását. Az összehasonlítás eredményeként megállapítjuk, hogy Románia éghajlata kontinentális jellegű, a hőmérséklet ingadozása a Kárpátokon túl a legnagyobb, a legszárabb területeket itt találjuk, mert a Kárpátok magas hegylánc fel fogja a csapadékot, ugyanakkor nem védi ezeket a területeket a hideg északi szélről.